

Høringsuttalelse fra Språkrådet om Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren (2021–2025)

Språkrådet benytter muligheten til å komme med en høringsuttalelse om ny digitaliseringsstrategi for universitets- og høyskolesektoren. Vi viser for øvrig til innspillene våre av 11.05.2020 i innspillsrunde 1, som ble arrangert av Unit.

Bakgrunn

Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål og følger opp den norske språkpolitikken på oppdrag fra Kulturdepartementet. Stortinget vedtok i vår en ny språklov, som trer i kraft fra 1. januar 2022. I formålsparagrafen er det slått fast at norsk språk skal styrkes, slik at det blir et samfunnsbærende språk som kan benyttes på alle samfunnsområder og i alle deler av samfunnslivet i Norge. Et annet sentralt punkt knyttet til loven er at språkpolitikken skal være sektorovergripende. Det vil si at alle fagdepartementer har et ansvar for at språk og språkpolitikk integreres i deres virksomhet, og at staten skal føre en aktiv politikk for å vedlikeholde både bokmål og nynorsk som bruksspråk innenfor alle sektorer.

Språkrådet mener at den nye språkloven inneholder føringer som får konsekvenser for digitaliseringsstrategien til universitets- og høyskolesektoren. Dersom sektoren inkluderer gode rutiner for språkvalg i denne strategien, kan den bidra til å opprettholde norsk som det samfunnsbærende språket i Norge og til å legge til rette for at lovfestet krav om bruk av både nynorsk og bokmål blir oppfylt. Språkrådet ser at integrering av norsk fagspråk i digitaliseringsstrategien vil sikre grunnlagsressurser til utvikling av norsk språkteknologi. Språkteknologi er en nødvendig komponent i universell utforming. Digital omstilling må også ta høyde for minoritetsspråk.

Språkrådet mener at tydelige språklige krav i digitaliseringsstrategien vil gi samfunnet og arbeidslivet den nødvendige kompetansen og de grunnlagsressursene som skal til for at tjenester som er universelt utformet, skal virke etter hensikten. Dersom tydelige språklige krav tas inn i digitaliseringsstrategien, vil sektoren dessuten legge til rette for god og effektiv oppfølging av UH-lovens § 2-2¹, om institusjonenes ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk.

Vi ber om at følgende temaer blir tatt inn i den nye strategien:

1. Språk i digitale løsninger

Digitaliseringsstrategien legger opp til utvikling av nye digitale verktøy for studenter og ansatte i undervisning, forskning, formidling og administrasjon. Disse verktøyene må være tilgjengelige på norsk (begge målformer) og på fremmedspråk som engelsk der det er relevant. Det vil være i tråd med norsk språkpolitikk og norsk språklov med tilhørende stortingsmelding². Ifølge de overordnede IT-arkitekturprinsippene for offentlig sektor bør digitale tjenester være tilgjengelige på målgruppens språk. Videre sier disse prinsippene at

¹ UH-loven § 2-2. Ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk

Universiteter og høyskoler har ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk. Institusjonen skal tilby eksamen på den målformen studenten ønsker.

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/>

tjenester i statlig sektor skal være tilgjengelige på både bokmål og nynorsk. Vi ber om at dette kravet formuleres eksplisitt i digitaliseringsstrategiens omtale av nye digitale tjenester.

2. Deling og gjenbruk av data

2.1. Tekstdata og taledata

UH-sektoren produserer og forvalter store mengder tekstdata og taledata. Disse dataene kommer fra ulike kilder:

- tekstkorpus og talekorpus som forskningsdata fra ulike forskningsprosjekter
- administrative tekster, både på norsk og fremmedspråk (nettsider, referat fra administrative møter, saksbehandling o.l.)
- fagtekster fra undervisning
- flerspråklige termlister
- videooptak av forelesninger

Disse språkdataene bør i størst mulig grad gjøres allment tilgjengelige for gjenbruk både i forskning og utvikling. Utvikling av nye digitale tjenester og språkteknologiske produkter (f.eks. automatiske oversettelser, prateroboter, kunstig intelligens) krever store mengder språkdata som grunnlagsressurs³. UH-sektoren forvalter norsk fagspråk og er derfor en særlig viktig leverandør av slike språkdata. Imidlertid er deling av språkdata fra UH-sektoren i dag i liten grad koordinert og systematisert, selv om det er tilrettelagt for deponering i f.eks. Språkbanken. I digitaliseringsstrategien bør man derfor peke på mulighetene og utfordringene ved deling av språkdata fra UH-sektoren.

2.2. Data fra arbeidet med begrepskoordinering

En forutsetning for gjenbruk av data er felles forståelse av dataenes betydning. Det innebærer harmonisering av sentrale begreper. Ansvaret for begrepsarbeid bør plasseres hos én organisasjon i UH-sektoren. Skal kravene i gjeldende regelverk og ny språkløse kunne oppfylles, må termene registreres på både bokmål og nynorsk og gjøres lett tilgjengelige i en egnet løsning, f.eks. Felles begrepskatalog (del av Felles datakatalog). Språkrådet og Digitaliseringsdirektoratet har utviklet flere forvaltningsstandarder som støtter dette begrepsarbeidet.

Resultatene av begrepsarbeidet kan også gjenbrukes i utvikling av språkteknologiske løsninger, se punkt 2.1. ovenfor.

3. Kompetanse i digitalisering og språkteknologi

Språkrådet ser at det mangler kompetente fagfolk som kan utvikle norskspråklige løsninger og produkter innenfor språkteknologi. Det samme gjelder for norske minoritetsspråk og norsk tegnspråk. Digitaliseringsstrategien bør spesifisere hvordan UH-sektoren skal ta ansvar for å utdanne fagfolk med den kompetansen som trengs i utvikling av norsk språkteknologi både til bruk innenfor sektoren selv og til fremtidig bruk i resten av samfunnet.

³ Jf. <https://www.digdir.no/digitale-felleslosninger/sprakdata-korleis-kan-vi-hauste-og-dele/2367>

4. Språk i skjema og selvbetjeningstjenester

Strategien bør også nevne hvordan § 14⁴ i den nye språkloven, om skjemaer og selvbetjeningstjenester, skal følges opp. Språkrådet har erfart at man i digitaliseringsprosesser ikke planlegger for bruk av begge skriftspråk, og at digitale løsninger som blir implementert, ikke tar høyde for nynorsk. Begge skriftspråkene bør nevnes eksplisitt i strategien, slik at ikke for eksempel en nynorsk versjon av et brukergrensesnitt må legges til i etterkant. Dette temaet bør behandles under punkt 4.3. Fellestjenester og felles digital grunnmur.

5. Språkteknologi og universell utforming

Språkteknologi er nødvendig for å oppfylle kravene til universell utforming. Skal språkteknologien virke innenfor et bestemt fagområde, må det finnes språklige grunnlagsressurser fra det samme området. For eksempel må norske fagord og faguttrykk finnes i ordlisten til talegjenkjennerne og talesynteser for at programvaren skal gjenkjenne og gjengi uttrykkene. Digitalisering av undervisning er en god anledning til å videreutvikle norsk fagspråk – ikke bare for å dekke samfunnets behov for kunnskap og kompetanse, men også for å oppfylle kravene til universell utforming.

⁴ §14 Statsorgan skal gjere skjema og andre sjølvbeteningstenester tilgjengelege på bokmål og nynorsk samtidig.